

I. ARHEOLOGIE

INDUSTRIA OSULUI ȘI CORNULUI ÎN AȘEZĂRILE NEOLITICE DE LA ALBA IULIA-"LUMEA NOUĂ", LIMBA-"BORDANE" ȘI LIMBA-"ȘESU ORZII"

Industria osului și cornului a stârnit interesul preistoricilor încă de la primele sesizări ale unor obiecte confecționate din astfel de materiale în cadrul diverselor situri, însă abordarea sa, sub forma unor studii aprofundate din punct de vedere metodologic, a fost deficitară. În ultimul timp se încearcă o revizuire a studiului industriei osului și cornului, un prim pas fiind chiar punerea la îndoială a listelor tipologice tradiționale (Camps 1980, 189). De asemenea, apelul la diverse metode statistice, care permit analize și corelații extinse, ar reprezenta tot un rezultat al tendințelor actuale ale cercetării. Astfel, D. Stordeur Yedid a întocmit mai multe grile de clasificare mobile (Camps 1980, 191). Un alt exemplu l-ar constitui fișele analitice însoțite de reprezentări grafice ale obiectului realizate de Henriette Camps-Fabrer, care prezintă avantajul că pot fi codificate și introduse în calculator (Camps 1980, 191).

Însă, aceste noi orientări în studiul industriei osului și cornului au fost înregistrate doar în Occident. În ceea ce privește teritoriul României se pare că, deocamdată, se preferă continuarea liniei tradiționale, prelucrării osului și cornului fiindu-i acordată prea puțină importanță. De aici și absența unei bibliografii adecvate, problemă cu care, inevitabil, ne confruntăm. Astfel, am încercat, în măsura posibilităților, folosirea unei căi de mijloc între mai vechea metodologie cu o clasificare a obiectelor după criteriul funcționalității și tendința actuală cu accent pe morfologia pieselor. În acest sens, am apelat la lista tipologică propusă de H. Camps-Fabrer care distinge cinci familii subdivizate la rândul lor în mai multe tipuri:

1. **Obiecte tăioase**, între acestea fiind cuprinse acele unelte a căror parte activă are aspectul unui tăiș (ex. cuțițe, dăltițe, dar și piepteni, adică obiecte cu creștături regulate) (Camps 1980, 182).
2. **Obiecte fără vârf**, incluzând netezitori, bastonașe, lustruitoare, spatule, linguri etc. (Camps 1980, 184).
3. **Obiecte perforante sau ascuțite**, cuprinzând acele, străpungătoare, cârligele drepte sau curbe, pumnalele, harpoanele (Camps 1980, 184).
4. **Corpuri de seceră**, vizând acele unelte-suport care prezentau o creștătură longitudinală pentru introducerea lamelor de silex (Camps 1980, 184).
5. **Obiecte de podoabă** (Camps 1980, 187).

Nu am neglijat nici clasificarea făcută de Alexandra Bolomey și Silvia Marinescu-Bâlcu, care este mai greoaie deoarece ține cont, printre altele, și de criteriile anatomice. Astfel, este avută în vedere distincția ce se face între oasele plate (oasele craniului, coastele, oasele bazinului, vertebrele etc.) și oasele lungi. Acestea din urmă necesită o descriere mai amănunțită deoarece sunt cel mai des utilizate. Așadar, oasele lungi sunt cele cu două extremități sau epifize: proximală (mai apropiate de cap) și distală (mai îndepărtate de cap), unite printr-o regiune denumită diafiză în interiorul căreia se găsește canalul medular (Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, 332). Trebuie precizată de asemenea, adoptarea în cadrul "Primului Colocviu Internațional asupra industriei osului în preistorie" (Paris, 1979), a noțiunilor de extremitate proximală a unei piese (**EP**) referindu-se la partea ținută în mână sau mai aproape de mână și extremitate distală (**ED**), presupunând partea activă a uneltei (vârful, tăișul etc.) (Bolomey, Marinescu-Bâlcu, 1988, 332).

Totuși, lipsa unor liste tipologice bine întocmite în literatura de specialitate românească a generat o serie de probleme, atât în ceea ce privește tipurile de unelte cât și terminologia, mai ales în perimetrul obiectelor ascuțite. În legătură cu terminologia, sunt vehiculate mai multe denumiri pentru același tip de

unealtă: sulă, străpungător, împungător, împunsător. Am adoptat termenul de străpungător care pare a fi cel mai potrivit pentru categoria pe care o desemnează. Apoi, există o oarecare ambiguitate în deosebirea ce trebuie făcută între ace și străpungătoare, la diverși autori fiind abordate criterii diferite de clasificare. În primul rând s-a pornit de la funcția pe care o îndeplineau uneltele, dar se știe bine că încercarea de reconstituire a rolului lor nu este decât una prezumtivă, făcută pe baza comparațiilor de ordin etnografic (Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, 333). Se adaugă constatarea că acele și străpungătoarele reprezintă aproximativ același tip de unealtă, cu întrebuințări relativ comune. Urmând criteriului funcțional, a fost folosit un al doilea, cel al mărimii și naturii oaselor din care a fost confecționat obiectul. De exemplu la Fl. Drașovean apare clar distincția între acele lucrate din oase subțiri și străpungătoarele obținute din oase mari (Drașovean și colab. 1996, 15). Iată de ce am considerat acest principiu al mărimii doar un punct de plecare în deosebirea acelor de străpungătoare și am adăugat, pentru o mai bună validare a tipurilor, modul de prelucrare al osului. Poate fi astfel demonstrată și utilizarea diferită a uneltei obținute. În rândul pieselor de tip ac le-am inclus pe acele care prezintă urme de prelucrare pe întreaga suprafață - fiind reliefat astfel scopul de a se obține o piesă de o mai mare finețe - iar în rândul străpungătoarelor pe acele la care doar ED este prelucrată pentru obținerea vârfului.

Fiind clarificate toate acestea, se poate trece la studiul propriu-zis al uneltelor din os și corn recoltate în cursul ultimelor două campanii (1995 și 1996) în siturile de la Alba Iulia-"Lumea Nouă" și Limba, punctele "Bordane" și "Șesu Orzii"¹. Din punct de vedere cultural situl arheologic de la Alba Iulia-"Lumea Nouă" este atribuit unei faze evaluate ("clasice") a complexului Vinča-Turdaș, mai precis acelei faze în care ceramica pictată de tip Lumea Nouă apare în cantități considerabile, în timp ce situl de la Limba, punctul numit "Bordane" se caracterizează prin prezența unor faze timpurii ale culturii Vinča și, probabil, unei faze târzii a culturii Starčevo-Criș, iar punctul "Șesu Orzii" se încadrează în faza Vinča B.

În cele două stațiuni arheologice au fost descoperite 62 piese: 52 confecționate din os și 4 din corn de cerb². Acestea vor fi tratate separat încercându-se în cazul uneltelor de os încadrarea lor în tipurile propuse de H.Camps-Fabrer.

1. Unelte ascuțite. În număr de 35 se împart în: ace, străpungătoare și pumnale.

1.1. **Ace** (n=10) (vezi pl.I). Lungimea lor variază între 4,3 și 9,4 cm. Sunt obținute din oase lungi de pasăre secționare longitudinal și prelucrate pe toată suprafața dintr-o extremitate în cealaltă. De obicei EP corespunde uneia din epifize, uneori aceasta fiind tăiată și șlefuită lateral (pl. I/6). Sunt cazuri când EP este tăiată transversal (pl.I/3) sau când pereții osului, atât cranial (anterior) cât și caudal (posterior), sunt tăiați și șlefuiți până la aplatizare (pl. I/4). O piesă interesantă este cea din pl.I/9, care prezintă două scobituri laterale, dovada perforării osului, care de altfel a dus la ruperea extremității, fie în timpul operațiunii, fie ca urmare a folosirii ei îndelungate. Aproape toate piesele păstrează striuri fine datorită șlefuirii.

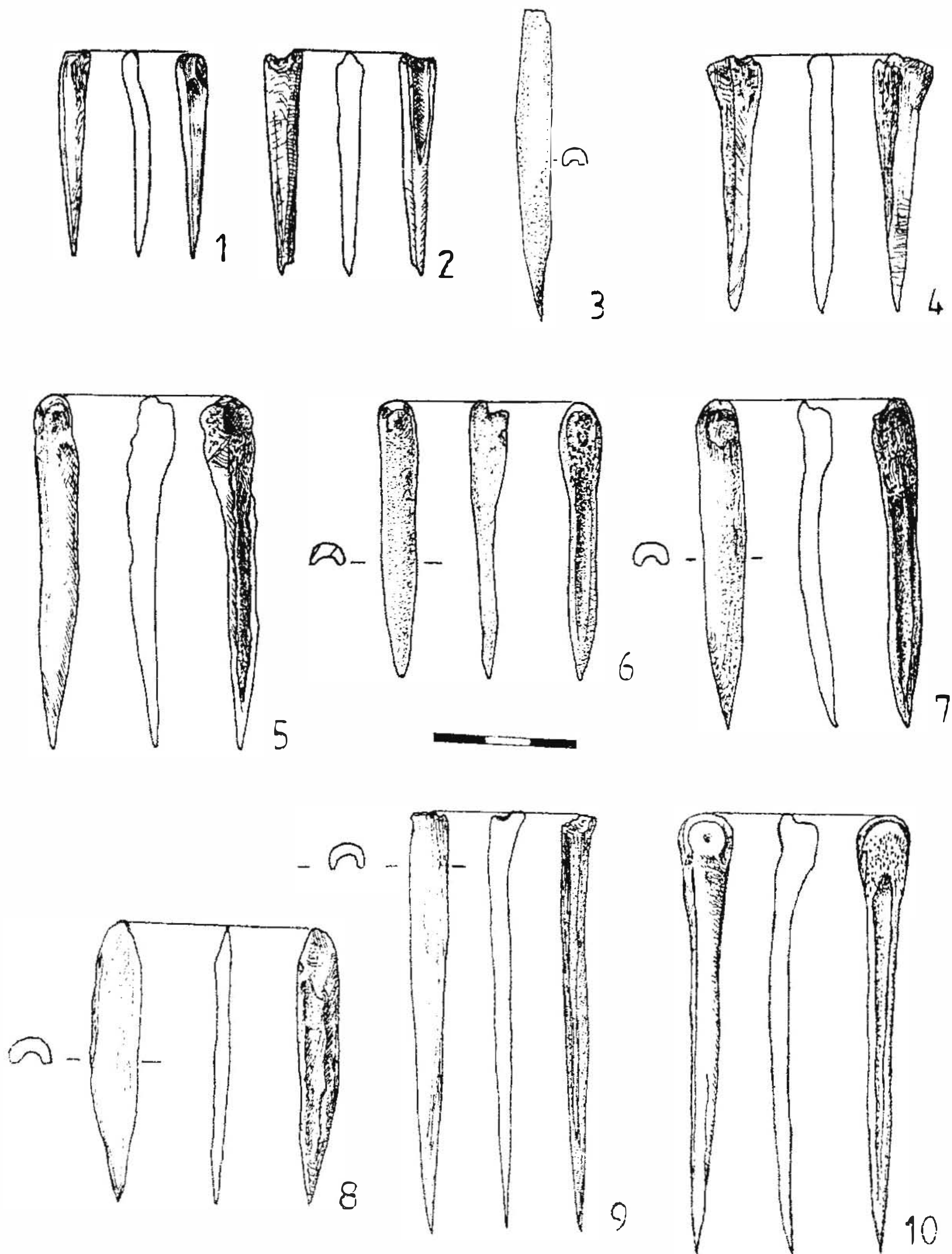
Ca funcționalitate acele erau în mod sigur utilizate în activități casnice: la cusut - numai cele cu orificiu - sau serveau la perforarea unor materiale ușor penetrabile. Unele erau probabil folosite ca acc de păr sau pentru prinderea îmbrăcămînții.

1.2. Străpungătoare (n=24) (vezi pl.II).

La D. Berciu străpungătoarele - sulele după cum le spune autorul - apar împărțite în două grupe: cele confecționate din oase de pasăre și cele confecționate din oase (așchii de oase) de animale (Berciu 1961, 228-229, fig.69). La E. Comșa se deosebesc, de asemenea, mai multe categorii: străpungătoare (sule) masive lucrate din oase de animale mici; străpungătoare obținute din așchii de oase mari, lucrate din oase de pasăre și din așchii simple (Comșa 1974, 78, fig.20). Ținând cont de cele două clasificări, fără a pune însă accent pe o diferențiere specifică (referitoare la specia biologică) ci mai ales pe categoriile de oase, am repartizat străpungătoarele de la Limba și Lumea Nouă în două grupe: obținute din oase lungi

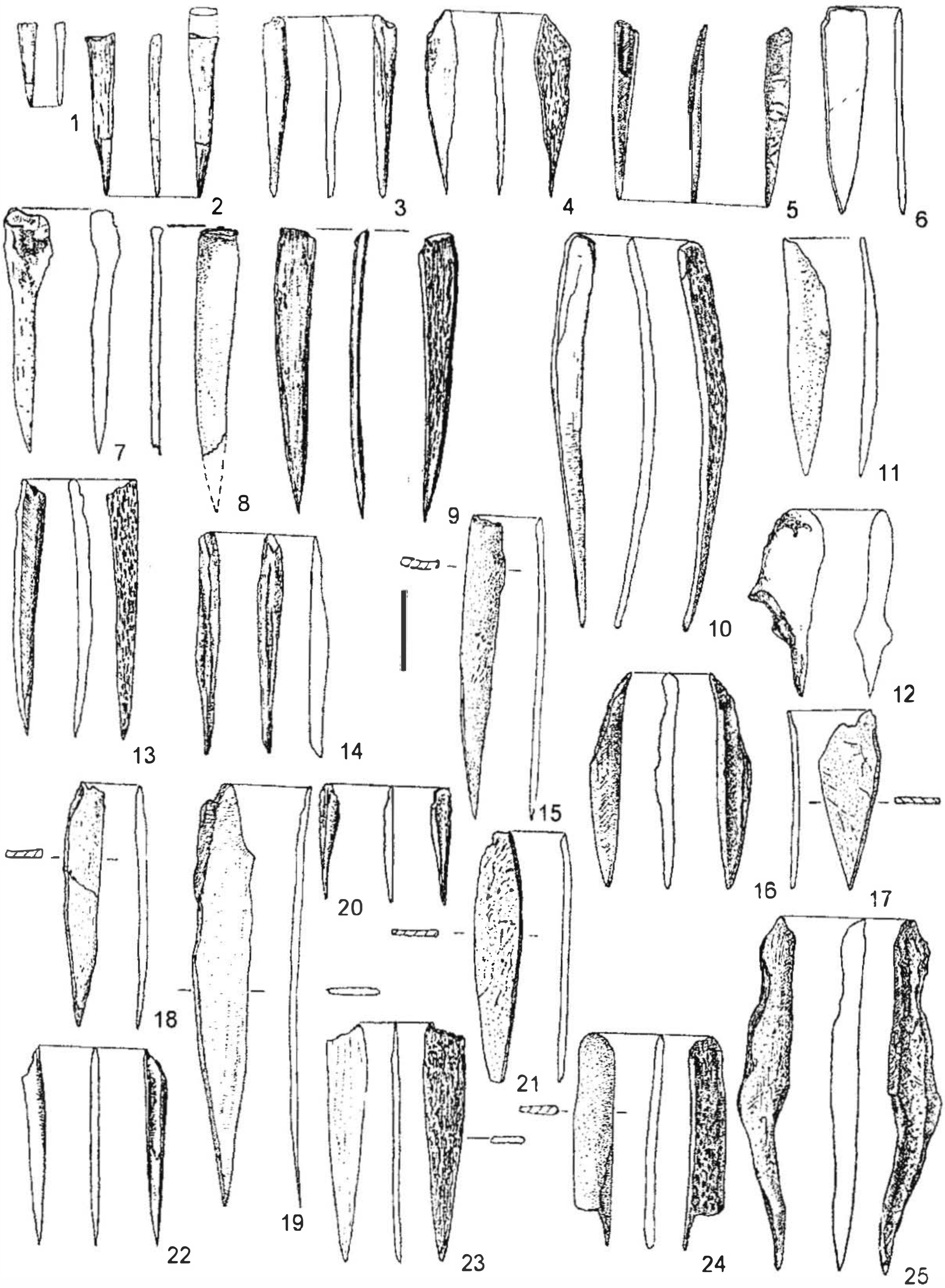
¹ Săpăturile arheologice din cadrul acestor situri sunt efectuate de un colectiv de specialiști de la Centrul de Cercetări Pre- și Protoistorice, ce funcționează în cadrul Universității "1 Decembrie 1918" Alba Iulia.

² Menționăm faptul că piesele prezentate de noi în cuprinsul acestei lucrări sunt inedite, autorii cercetărilor din siturile amintite oferindu-ne posibilitatea de a le face cunoscute în forma dată. Totodată, specificăm că principalul scop al lucrării de față este acela de a propune o nouă, posibilă, perspectivă metodologică asupra prelucrării științifice a artefactelor din os și corn.

Pl. I. Ace din os: 1-2, 5 Limba-"Șesu Orzii"; 3 Limba-"Bordane"; 4, 6-10 Alba Iulia-"Lumea Nouă"

Pl. II. Strâpungătoare din os: 1-9, 11 Limba -"Bordane"; 10, 12-13 Limba -"Șesu Orzii"; 14-25 Alba Iulia -"Lumea Nouă"

și obținute din oase plate (coaste). Cea de-a doua grupă se subîmparte la rândul ei în străpungătoare lucrate din coaste nedespicate și coaste despicate longitudinal (pereți de coastă).

1.2.1. **Străpungătoare obținute din oase lungi** (n=7). Lungimea variază între 6,7 și 9,2 cm. În special au fost folosite oase de animale mici (ovicaprine) și mai rar de pasăre (pl.II/5 și pl.II/22) secționare longitudinal. Uneltele corespund figurilor următoare: pl.II/3,8 - în acest caz EP corespunde cu epifiza despicate, iar din zona mediană înspre ED capătă o formă aproximativ conică; pl.II/14,17 - unealta a fost obținută dintr-o muchie diafizară; pl.II/21.

Un obiect deosebit este cel din pl.II/12 confecționat dintr-un os întreg mai precis un metapod format din epifiza proximală și o scurtă diafiză în formă de stilet (Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, 332). Analogii la acest tip de străpungătoare întâlnim și în aria culturii Petrești (Paul 1992, 43, pl.XVII).

1.2.2. **Străpungătoare obținute din oase plate** (n = 14).

a. - **din coaste nedespicate** (n = 1). A fost descoperit un singur exemplar (pl.II/9) aflat în stare fragmentară, ED fiind ruptă în urma folosirii.

b. - **din coaste despicate longitudinal** (pereți de coastă) (n = 13). Lungimea uneltelor este cuprinsă între 6,8 și 16 cm. Ca o caracteristică trebuie adăugat faptul că fața interioară păstrează întotdeauna, mai mult sau mai puțin, țesutul spongios. Sunt lucrate în special numai în ED, doar cu câteva excepții. Astfel unealta din pl.II/11 este tăiată și rotunjită în EP, iar cea din pl.II/20 prezintă în EP o creștătură care a avut ca rezultat două proeminențe ascuțite, acum tocite. Cu siguranță că și această parte era folosită, rolul său aflându-se însă sub semnul întrebării. Era utilizată fie în decorarea ceramicii, fie în prelucrarea pieilor. Tot acestui tip îi aparțin și străpungătoarele din pl.II/1-2 - acestea fiind doar fragmente prezentând doar ED - pl.II/6-7, 10-11, 13, 15-16 (cea din urmă este o unealtă de dimensiuni mai mari (16 cm) interesantă prin faptul că în zona mediană, pe fața interioară, țesutul spongios a fost mult atenuat, iar porțiunea respectivă lustruită. De asemenea tot în aceeași zonă apar pe margine mici alveolări ca și cum s-ar fi imprimat în os urmele degetelor care țineau unealta în mână (pl.II/18-19, 23).

În literatura de specialitate străpungătoarele au o funcționalitate multiplă. Astfel, ele par să fi fost folosite în prelucrarea pieilor, mai precis la perforarea lor, dimensiunea uneltelor fiind direct proporțională cu grosimea pieilor (Berciu 1961, 230). Pentru cele mai ușor de străpuns erau utilizate piesele mai subțiri și mai mici, iar în cazul unor piei mai groase se foloseau străpungătoarele mari. Cu ajutorul acestora erau confecționate burdufuri, cojoace, căciuli, poate chiar vase de piele (Berciu 1961, 230) și încălțăminte. În cazul din urmă sunt făcute analogii cu uneltele de os folosite până nu demult în Moldova la îngurzitul opincilor (Comșa 1974, 79). O altă funcție posibilă a străpungătoarelor ar fi cea a decorării ceramicii, servind la trasarea desenului (Berciu 1966, 186).

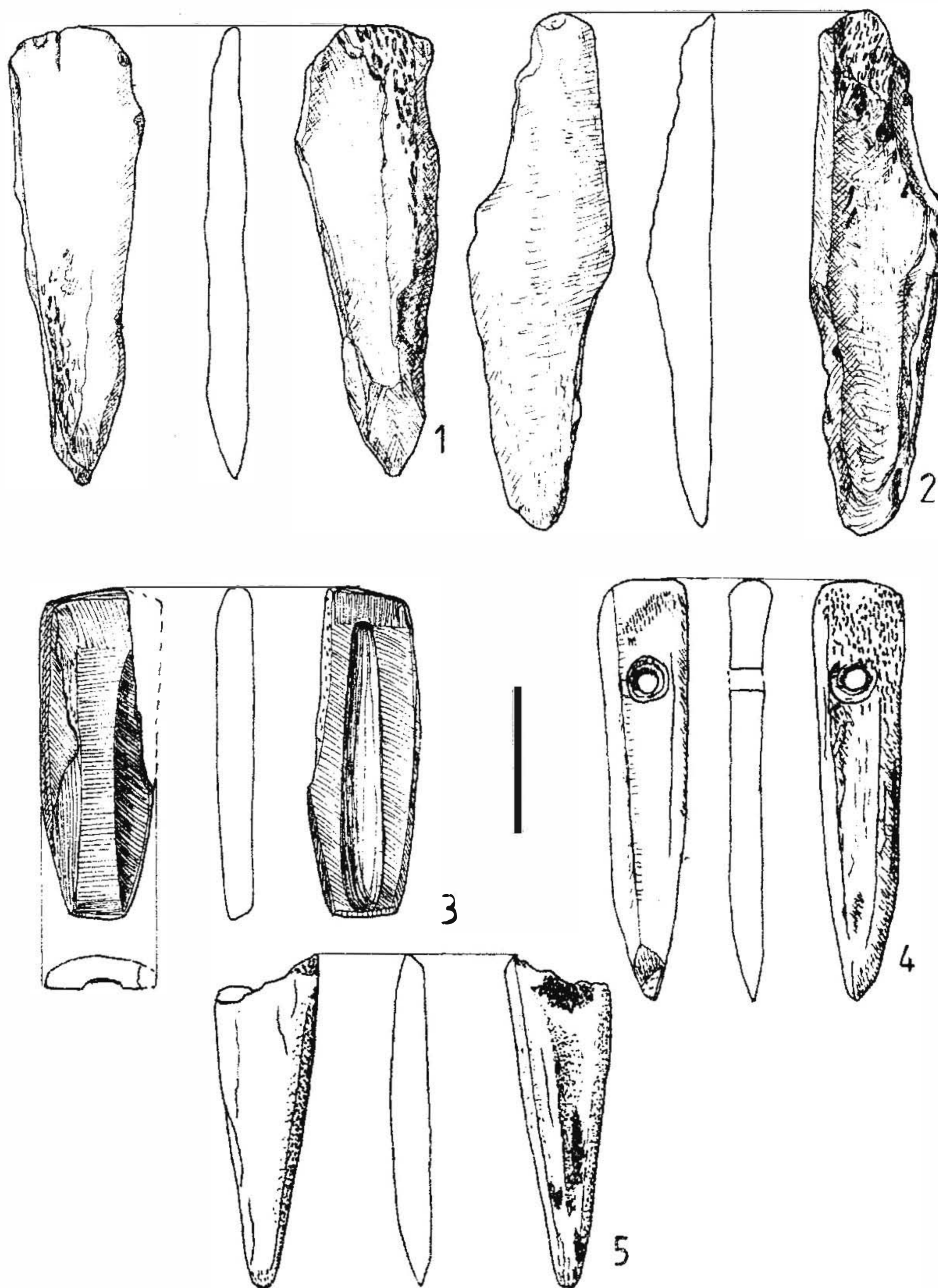
1.3. **Pumnale** (n=1), Pl II/25.

Descoperit la Lumea Nouă în timpul campaniei din 1995, singurul obiect ce poate fi încadrat în această categorie este obținut dintr-o așchie de os lung, masiv. Are aspect neregulat, ceea ce permite folosirea sa fără mâner. Doar ED a fost prelucrată, rezultând un vârf de formă conică, ciobit în urma folosirii.

2. **Obiecte tăioase** (n=5), pl.III.

În această categorie, în limita materialului descoperit, intră doar dălțițele. Având o lungime cuprinsă între 6,3 și 10,7 cm. acestea au fost lucrate din pereți groși de oase lungi, la toate fiind vizibil canalul medular. La dălțița din pl.III/2, pereții longitudinali, neuniformi, dovedesc că unealta nu a fost deliberat proiectată, mai curând fiind vorba de o așchie a cărei ED a fost subțiată prin așchiere și șlefuire (de aici micile striuri oblice). Dălțița din pl.III/3 a fost obținută prin fațetări oblice realizate pe partea exterioară a osului și prin șlefuirea feței interioare pentru atenuarea canalului medular (analogii la: Luca, El Susi 1989, fig. 1/9, 2/1). Dintre acestea trei obiecte (pl.III/ 1,4,5) trebuie tratate cu o mai mare atenție pentru că prezintă o particularitate ce împiedică includerea lor necondiționată în rândul dălțițelor. Astfel, datorită tășului foarte îngust care capătă aproape atributele unui vârf, le-am considerat ca făcând parte dintr-o grupă specială, cea a străpungătoarelor-dălțiță (analogie Marinescu-Bâlcu 1974, fig. 23/13). Obiectul din pl.III/4 este unul cu totul special prin perforația pe care o prezintă către ED, perforație realizată cu ajutorul unei unelte cu vârf conic prin rotirea căreia au rezultat o serie de striuri foarte fine trasate în cercuri concentrice. La E.Comșa apare acest procedeu primitiv de perforare prin intermediul unui

Pl. III. Dălțițe din os: 1-2 Limba-„Șesu Orzii”; 3 Limba-„Bordane”; 4-5 Alba Iulia-„Lumea Nouă”

obiect în formă de "V" (Comșa 1974, 78). Orificiul permitea piesei să fie atârnată și probabil purtată ca pandantiv. **ED** este ruptă dar prin analogie ne putem imagina vârful, dacă nu identic, cel puțin apropiat cu cel al uneltei din pl.III/5. Acesteia îi lipsește **EP** pe care am putea-o asemăna în reconstituire cu cea a piesei anterioare. E posibil ca unealta să fi avut la rândul ei un orificiu care să fi dus, de altfel, la ruperea sa.

Utilitatea dălțițelor este oarecum problematică, deoarece ele nu prezintă aceeași rezistență și eficacitate ca și cele din piatră sau silex (Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, 343). S-ar putea să fi fost folosite la tăiatul pieilor (Dumitrescu 1967, 266) sau la șlefuirea lemnului (Dumitrescu 1967, 266; Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, 343).

3. Obiecte fără vârf (n=15) (pl.IV-V).

3.1. **Spatule** (n=12). Au fost lucrate din oase plate (coaste). În funcție de modul în care au fost realizate și folosite, distingem două tipuri:

3.1.1. Obiecte la care este lucrată numai **ED**, fiind obținută o porțiune activă foarte îngustă recunoscută nu numai prin subțierea peretelui, dar și prin lustrul foarte puternic. Ambele caracteristici sunt vizibile în special pe fața interioară. În această categorie intră 6 unelte care păstrează fie forma naturală a osului (pl.IV/12), fie prezintă o despicare parțială, în general în jumătatea distală (pl.IV/1,9,11) sau o despicare totală (pl.IV/2,3).

3.1.2. **Spatule lucrate pe întreaga suprafață** (pl.IV/4-8,10). De obicei au fost obținute din coaste despicate având fața interioară bine șlefuită și lustruită până la dispariția țesutului spongios. Spatulele din această grupă sunt foarte subțiri și intră în rândul celor cu **ED** plată și dreptunghiulară, colțurile fiind doar ușor rotunjite (Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, 345). Obiectul din pl.IV/10 prezintă un orificiu în capătul proximal oferind posibilitatea de a fi purtat ca pandantiv.

Unele piese prezintă striuri oblice și longitudinale (pl.IV/6-7, 10) rezultate în urma șlefuirii sau, mai degrabă, în urma folosirii lor .

În privința funcționalității este clar că cele două tipuri erau utilizate diferit. Este posibil ca cele din prima categorie să fi fost proiectate pentru lustruirea ceramicii sau pentru depărtarea grăsimii de pe pieile de animale de aici și lustrul foarte puternic (Luca, El Susi 1989, 50). Cea de-a doua grupă, tot în activități casnice cum ar fi prelucrarea ceramicii - fasonarea și netezirea vaselor de lut, sudarea diferitelor părți ale acestora (Berciu 1966, 189-190) sau la țesut (Luca, El Susi 1989, p.50). Alte obiecte pe care le-am atribuit acestei clase (a obiectelor fără vârf) sunt:

3.2. - **mâner de os** (pl. V/1), obținut dintr-un fragment de os lung cu secțiune circulară, tăiat transversal la una din extremități, cealaltă având un aspect neregulat. La A. Bolomey și S. Marinescu-Bâlcu, piesa ar intra în rândul obiectelor tubulare. Cu privire la secționare, transpare ideea că era realizată cu ajutorul unor fibre dure și a nisipului (Bolomey, Marinescu-Bâlcu 1988, 344,345).

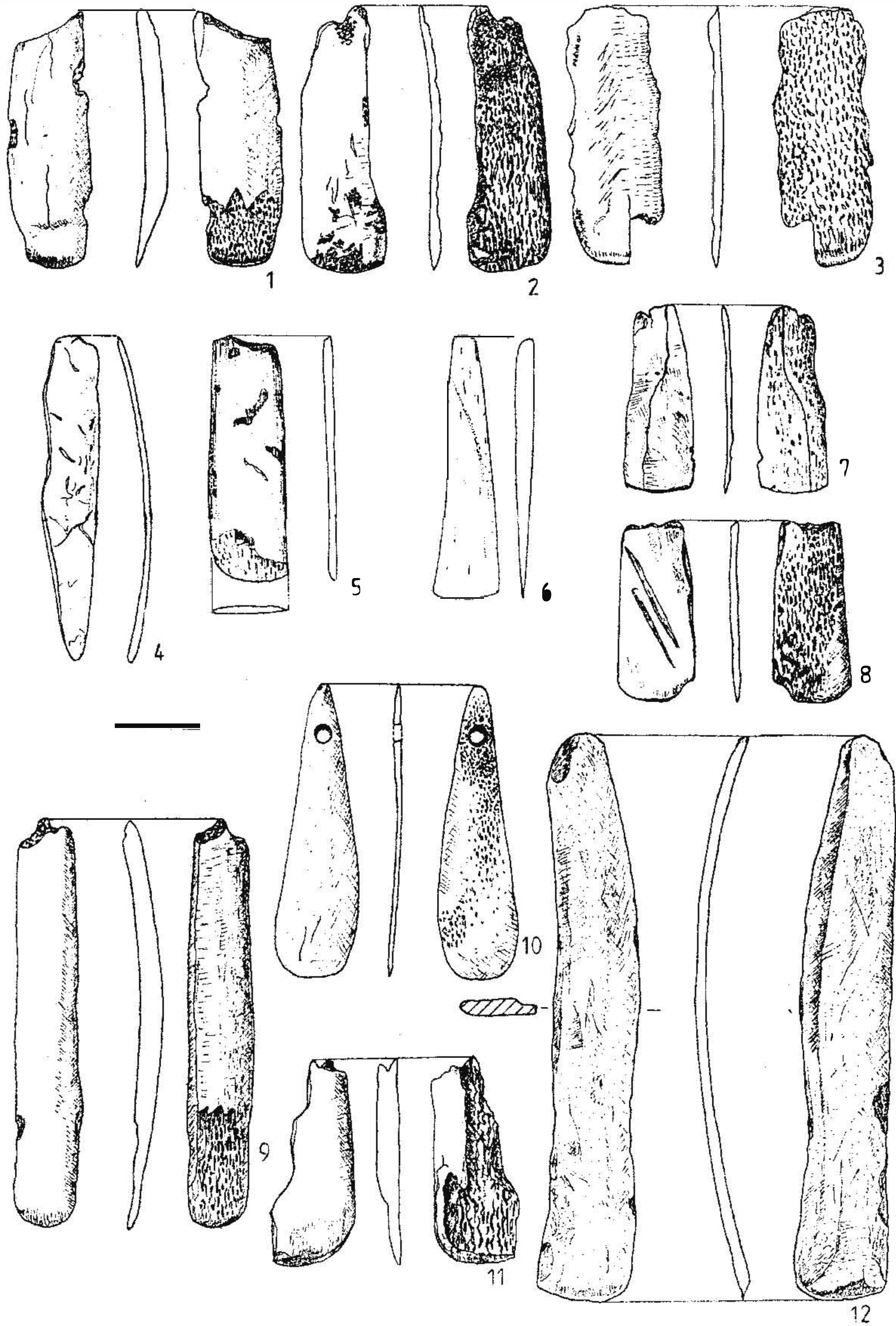
3.3. - **bastonaș** (pl.V/2) confecționat dintr-un os lung păstrând canalul medular aproximativ 4,5 cm. sub epifiză. De secțiune ovală în **EP** obiectul capătă un aspect circular în zona mediană către **ED**. Tot la A. Bolomey și S. Marinescu Bâlcu acest tip de obiect aparține grupei cu vârfuri rotunjite, fiind admisă posibilitatea ca inițial unealta să fi avut un vârf ascuțit, tocit prin folosire (Bolomey, Marinescu Bâlcu 1988, 342). În cazul de față este exclusă această variantă deoarece se observă clar că **ED** a fost de la început tăiată. Deoarece are forma unei andrele ne-am putea imagina că a fost folosită la împletitul firelor, după cum ar fi putut fi întrebuințată la țesut, piesa reprezentând axul suveicii, sau chiar ca ac de păr.

3.4. - **obiect perforat** (pl.V/3). lucrat dintr-un perete de os lung de animal mare, cu canalul medular diminuat prin șlefuirea feței interioare. De secțiune trapezoidală, piesa are lungimea de 6,7 cm. și lățimea de 3,9 cm. Funcția sa este necunoscută. Obiecte asemănătoare, dar într-o stare înai fragmentară, au mai fost descoperite în aria culturii Vinča (Lazarovici 1979, pl.XII/D).

4. O categorie aparte o constituie **obiectele care prezintă urme clare de prelucrare**, dar care se află într-o stare fragmentară, neputându-se recunoaște nici tipul din care fac parte și nici funcția lor. Au fost descoperite 4 astfel de piese (pl.V/4-7).

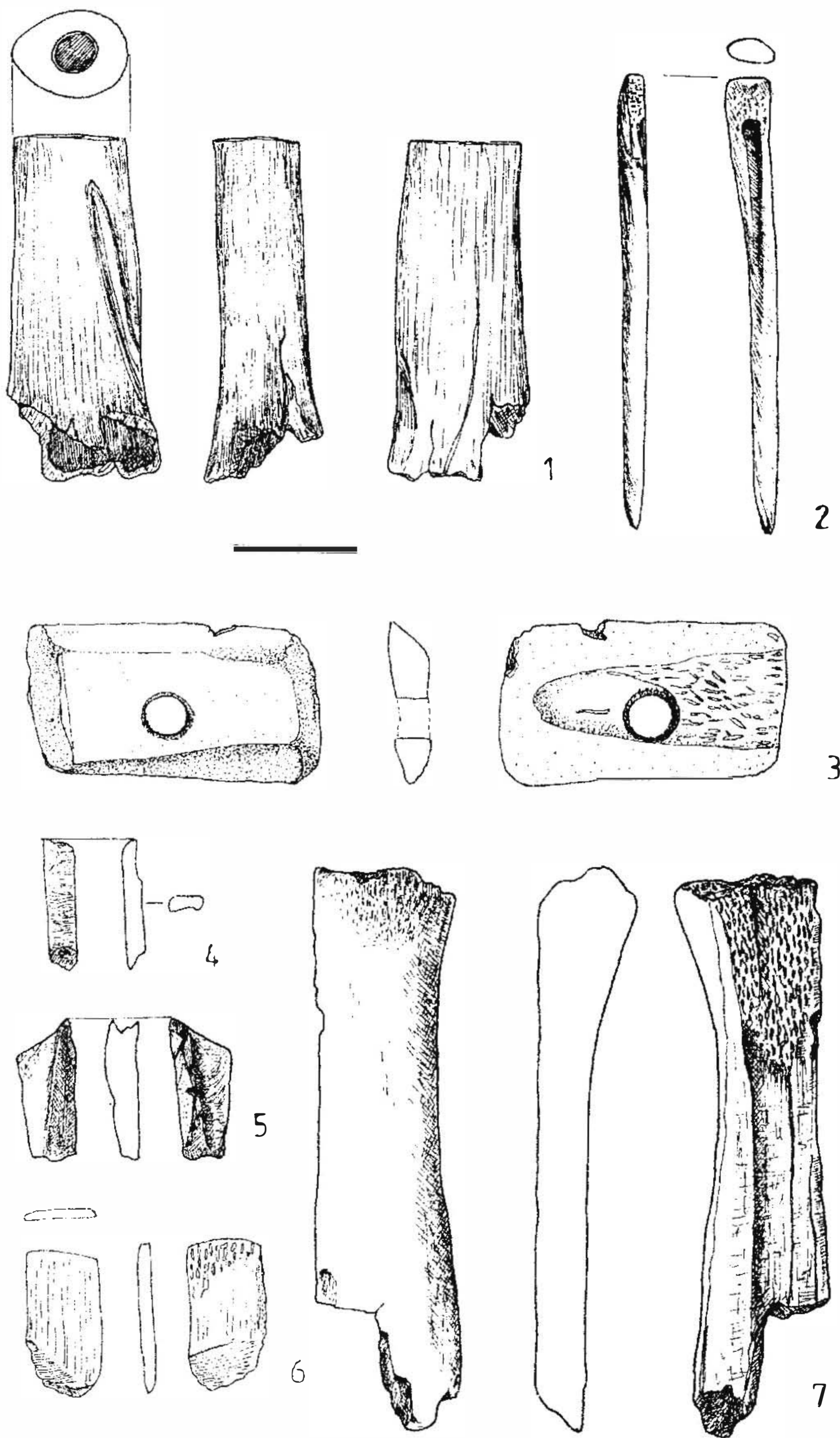
4.1. - **fragment de os lung secționat longitudinal**, dar al cărui canal datorită șlefuirii intense este abia perceptibil. Ambele fețe au fost șlefuite aproape până la aplatizare. Piesa este puternic lustruită, ceea ce denotă o îndelungată folosire (pl.V/4).

Pl. IV. Spatule din os: 1-6 Limba-"Bordane"; 7-11 Limba-"Șesu Orzii"; 12 Alba Iulia-"Lumea Nouă"

Pl. V. Obiecte de os fără încadrare tipologică precisă: 1-3 Limba-"Bordane"; 4 Alba Iulia-"Lumea Nouă"; 5-7 Limba-"Șesu Orzii"

4.2. - obiect prelucrat dintr-un fragment de muchie de os lung. Ambele extremități au fost subțiate prin așchiere și șlefuire (pl.V/5).

4.3. - os plat tăiat transversal la una din extremități, cealaltă fiind ruptă și având o serie de striuri, urmare a încercării de șlefuire sau a acționării obiectului pe un fond dur (pl.V/6).

4.4. - fragment de os lung secționat longitudinal pe partea interioară aplatizată fiind vizibile striuri transversale și longitudinale (pl.V/7).

* * *

Industria cornului

Este slab reprezentată, fiind descoperit doar un singur exemplar finit (Pl VI/1). Este vorba de un plantator, lucrat din corn de cerb, cu o perforație longitudinală în EP pentru introducerea cozii. (Analogii în stațiunile de la Hodoni și Liubcova-Ornița) (Drașovean 1996, pl.VIII/9; Luca, El Susi 1989, fig.2/3). Alături de această piesă apar fragmente de corn cu urme de tăiere sau început de prelucrare. Astfel, unci ramificații de corn de cerb descoperite la Limba-"Șesu Orzii" (pl.VI/3) i-au fost tăiate toate cele trei ramuri, dar la distanțe diferite față de bază - una chiar din zona de ramificație, a doua la câțiva cm., iar a treia către cealaltă extremitate. Cornul a fost tăiat de jur împrejur cu ajutorul unor lame sau cuțite de silex. După adâncirea unui șanțuleț circular cornul era frânt (Berciu 1961, 220, fig.65/4-5). Ideea este confirmată de ruptura pe care o prezintă cea mai lungă ramură. Tot pe aceasta se observă la aproximativ 6 cm. un început de tăiere. Modul acesta de secționare la intervale de câțiva cm. a mai fost întâlnit în aria culturii Sălcuța (Berciu 1961, 220, fig.65/3), considerându-se că osul era divizat în bucăți diferite ca mărime în funcție de scopul la care erau folosite.

Un alt procedeu de tăiere a fost folosit în cazul ramurii descoperite la Limba-"Bordanc" (pl.VI/4). Nu s-a mai realizat acea șanțuire de jur împrejurul cornului, ci secționarea transversală a fost începută doar dintr-o singură parte, s-a adâncit până la un anumit nivel, după care s-a încercat despicarea bucății necesare, dar cornul s-a rupt. Faptul că nu se observă desprinderi de corn ca urmare a folosirii unor obiecte tăioase, iar tăierea este uniformă, a dus la concluzia că aceasta a fost realizată cu ajutorul unor fibre dure pe lângă care s-a adăugat nisip.

Ultima piesă luată în discuție (pl.VI/2), este ramura de corn de cerb descoperită la Lumea Nouă, secționată longitudinal, dar și transversal. Toate tăieturile vizibile dintr-o extremitate în cealaltă, inclusiv sub aspectul unor striuri oblice adânci și a unor despicări de corn longitudinale, sunt dovada unui început de cioplire cu ajutorul unor unelte tăioase. Această operațiune n-a fost însă definitivată (L=25,1 cm.).

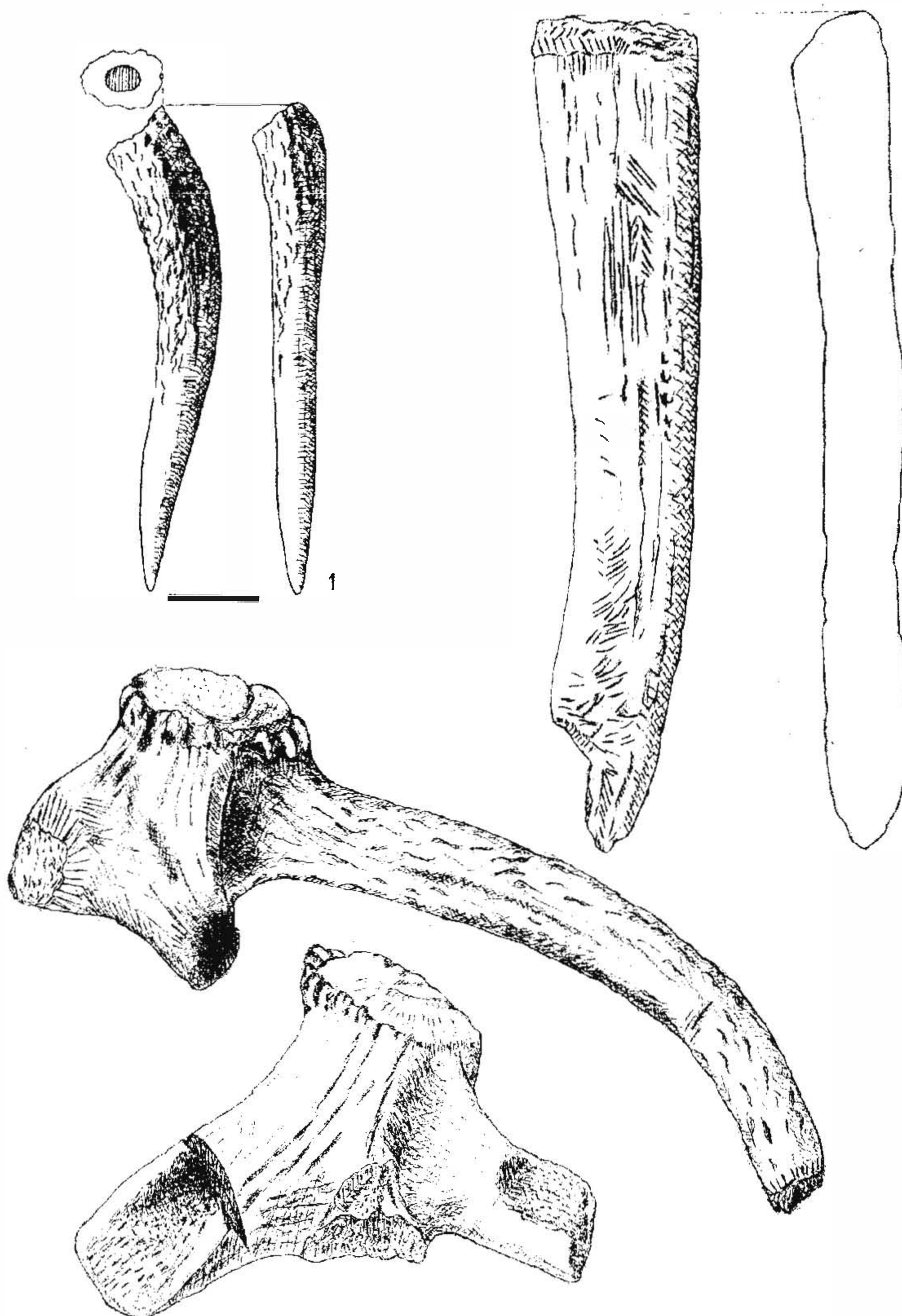
După cum s-a putut constata, industria cornului în așezările neolitice de la Limba și Lumea Nouă este slab reprezentată, însumând din punct de vedere statistic doar 5%. Se pune desigur întrebarea, care este cauza unei atât de slabe prelucrări a cornului. Un răspuns ar putea fi acela referitor la dificultatea întâmpinată în confecționarea unor piese din corn datorită durității mai accentuate decât cea a osului.

În legătură cu procentul corespunzător numărului de obiecte prelucrate din os, aceasta este de 95%. Nu ar fi lipsit de importanță demersul conform căruia statistica să meargă mai departe și să se precizeze că dintre uneltele de os 60% sunt obiecte ascuțite, 31% obiecte fără vârf (19% spatule și 12% alte obiecte), 9% obiecte tăioase (dălțițe și străpungătoare-dălțiță). Este clar că cea mai mare importanță este acordată obiectelor cu vârf și în special străpungătoare

comunităților neolitice. D. Berciu consideră chiar că există un raport direct proporțional între înmulțirea străpungătoarelor și dezvoltarea creșterii animalelor, deci implicit folosirea tot mai intensă a pieilor (Berciu 1961, 230). Cel mai slab reprezentate sunt dălțițele, dar numărul mic al acestora este explicabil prin rezistența redusă a osului în comparație cu alte materiale.

Transpunând în planul funcționalității numărul diferit al obiectelor aparținând tipurilor prezentate, putem constata cu oarecare exactitate principalele îndeletniciri în care erau utilizate. În rândul activităților casnice un prim loc revine prelucrării pieilor, ocupație reliefată de numărul mare de străpungătoare, dar și de anumite spatule și dălțițe. Urmează apoi prelucrarea ceramicii fapt dovedit de procentul spatulelor și, din nou, de cel al străpungătoarelor. Abia după acestea urmează cusutul și țesutul. Alte activități cum ar fi cele vânătorești-războinice și agricole (Luca, El Susi 1989, 51) sunt foarte slab relevate doar prin două piese: pumnalul descoperit la Alba Iulia-"Lumea Nouă" și plantatorul din corn de cerb.

Pl. VI. Obiecte din corn: 1 - plantator (Limba-"Șesu Orzii"); 2 - brăzdar secționat longitudinal (Alba Iulia-"Lumea Nouă"); 3 - răcăitor? (Limba-"Șesu Orzii"); 4 - brăzdar? (Limba-"Bordane").

Privind comparativ cele două situri suntem în măsură să precizăm că din cele 62 de piese descoperite, 38 au fost scoase la iveală în siturile de la Limba, iar 24 la Alba Iulia-"Lumea Nouă". Diferența nu este mare ceea ce înseamnă că rolul acordat prelucrării osului și cornului în aceste așezări este aproximativ la nivel de egalitate și este mult mai bine conturat decât în alte așezări aparținând epocii neolitice. Există totuși câteva deosebiri în ceea ce privește repartizarea tipurilor de unelte în cele două situri. Astfel în timp ce acele și străpungătoarele, dălțițele, chiar obiectele din corn sunt dispuse relativ uniform, spatulele se prezintă sub un raport de 10:1 pentru așezarea de la Limba. Aceasta ar putea însemna că importanța acordată osului în confecționarea ceramicii este net superioară aici față de Lumea Nouă. Descoperirile ulterioare vor pune în lumină veridicitatea sau falsitatea acestei idei aflate deocamdată în stadiul de ipoteză. Apoi, trebuie semnalată lipsa, cel puțin până în momentul actual al cercetărilor, a harpoanelor și a acelor de pescuit, ceea ce pare nefiresc pentru niște așezări situate pe malul Mureșului și de asemenea lipsa unor corpuri de seceră. Totuși existența acestora este indicată de numărul impresionant de lame de silex descoperite. Referitor la obiectele de podoabă nu au fost găsite piese care să fie incluse în această categorie aparte, dar așa cum am arătat o serie de unelte au îndeplinit, probabil, și acest caracter.

În general obiectele au fost descoperite izolat, existând doar câteva cazuri în care au fost semnalate în complex. Trei astfel de descoperiri s-au făcut la Lumea Nouă în secțiunea II/1995, ca piese reprezentative fiind mai multe stăpungătoare, un ac și un pumnal și doar un singur complex la Limba-"Șesu Orzii", aici fiind recoltate două spatule. Putem deduce că avem de a face cu o specializare largă, a tuturor reprezentanților comunității, în ceea ce privește confecționarea și utilizarea uneltelor din os și corn și că avem de a face mai puțin cu o specializare restrânsă, doar a unui grup de indivizi. Totuși și aceasta din urmă idee poate fi dovedită atât prin puținele complexe semnalate cât și prin acele obiecte mai îngrijit lucrate, chiar perforate, care pot fi interpretate și ca însemne ale posesorilor.

Ca o concluzie finală, ar trebui spus că prelucrarea osului și cornului în așezările de la Alba Iulia-"Lumea Nouă", Limba-"Bordane" și Limba-"Șesu Orzii", ca de altfel în toate așezările neolitice, este una foarte restrânsă în comparație cu cea a lutului și a silexului sau a altor roci. Osul a fost folosit doar pentru confecționarea unor unelte a căror limită de rezistență să corespundă durtății materialului cu care veneau în contact, preferându-se de cele mai multe ori înlocuirea lor cu unelte prelucrate din materii prime mai solide și mai durabile.

PAULA MAZĂRE

Universitatea "1 Decembrie 1918"

Alba Iulia

Abrevieri bibliografice

Berciu 1961	- D. Berciu, <i>Contribuții la problemele neoliticului în lumina noilor cercetări</i> , București, 1961.
Berciu 1966	- D. Berciu, <i>Cultura Hamangia. Noi contribuții</i> , București, 1966.
Bolomey,	
Marinescu-Bâlcu 1988	- A. Bolomey, S. Marinescu-Bâlcu, <i>Industria osului în așezarea cucuteniană de la Drăgușeni-Ostrov</i> , în <i>SCIV</i> , 39, 1988, 4. p.331-355.
Camps 1980	- G. Camps, <i>Manuel de recherche préhistorique</i> , Paris, 1980
Comșa 1974	- E. Comșa, <i>Istoria comunităților culturii Boian</i> , București, 1974
Drașovean	
și colab. 1996	- Fi. Drașovean, D. Ţeicu, M. Muntean, <i>Hodoni. Locuirile neolitice târzii și necropola medievală timpurie</i> , Reșița, 1996
Dumitrescu	
și colab. 1954	- Vl. Dumitrescu, H. Dumitrescu, M. Petrescu-Dâmbovița, N. Gostar, <i>Hăbășești. Monografie arheologică</i> , București, 1954.
Lazarovici 1979	- Gh. Lazarovici, <i>Neoliticul Banatului</i> , Cluj-Napoca, 1979.
Luca, El Susi 1989	- S.A. Luca, G. El Susi, <i>Considerații privind uneltele de corn și os din stațiunea neolitică de la Liubcova-"Ornița"</i> , în <i>Apulum</i> , XXV, 1989, p.49-58.
Marinescu-Bâlcu 1974	- S. Marinescu-Bâlcu, <i>Cultura Precucuteni pe teritoriul României</i> , București, 1974.
Paul 1992	- I. Paul, <i>Cultura Petrești</i> , București, 1992.

L'INDUSTRIE EN OS ET EN CORNE DANS LES ÉTABLISSEMENTS NEOLITHIQUE DE ALBA IULIA-"LUMEA NOUĂ", LIMBA-"BORDANE" ET LIMBA-"ȘESU ORZII"**RÉSUMÉ**

Le sujet de présent article a été engendré par les nombreuses découvertes d'objets en os et en corne dans les établissements néolithique d'Alba Iulia-"Lumea Nouă" et Limba. les points "Bordane" et "Șesu Orzii" à l'occasion des fouilles effectuées par le Centre de Recherches Pré- et Protohistoriques de l'Université "1 Decembrie 1918" Alba Iulia. Par suite de la variété du matériel, nous avons essayé une nomination typologisée, suivant les types proposés par H. Camps-Fabrer. En ce qui concerne les objets en os on a distingué trois types avec leur subdivisions:

1. objets perforants (1.1 epingles; 1.2 poinçons; 1.3 poignard);
2. objets tranchants (2.1 ciseaux);
3. objets mousses (3.1 spatules; 3.2 manche en os; 3.3 bâtonnet; 3.4 objet perforé);
4. objets sans nomination typologisée exacte.

Les objets en corne, moins nombreux, sont: un objet aiguisé, un soc et deux rameaux en corne de cerf à traces de coupes. Du point de vue fonctionnel voilà les principales occupations pour lesquelles on utilisait ces objets: la tannerie; la couture; la poterie; le tissage et l'agriculture.

Le matériel riche mène à la conclusion d'une large spécialisation de l'industrie en os, moins de celle en corne, dans les communautés des établissements évoqués.

EXPLICATION DES FIGURES

- Pl. I. Epingles en os: 1-2, 5 Limba-"Șesu Orzii"; 3 Limba-"Bordane"; 4, 6-10 Alba Iulia-"Lumea Nouă".
- Pl. II. Poinçons en os: 1-9, 11 Limba-"Bordane"; 10, 12-13 Limba-"Șesu Orzii"; 14-25 Alba Iulia-"Lumea Nouă".
- Pl. III. Ciseaux en os: 1-2 Limba-"Șesu Orzii"; 3 Limba-"Bordane"; 4-5 Alba Iulia-"Lumea Nouă".
- Pl. IV. Spatules en os: 1-6 Limba-"Bordane"; 7-11 Limba-"Șesu Orzii"; 12 Alba Iulia-"Lumea Nouă".
- Pl. V. Objets en os sans nomination typologisée précise: 1-3 Limba-"Bordane"; 4 Alba Iulia-"Lumea Nouă"; 5-7 Limba-"Șesu Orzii".
- Pl. VI. Objets en corne: 1 - objet aiguisé en corne de cerf utilisé en plantage (Limba-"Șesu Orzii"); 2 - rameau en corne de cerf coupé longitudinal (Alba Iulia-"Lumea Nouă"); 3 - rameau en corne de cerf à traces de coupes (Limba-"Șesu Orzii"); 4 - rameau en corne de cerf sectionné transversal (Limba-"Bordane").